Eugen MUNTEANU, **Lexicologie biblică românească**, Bucureşti, Humanitas, 2008, 657 p.

Lucrarea *Lexicologie biblică românească*, apărută la Editura Humanitas, sub semnătura profesorului Eugen Munteanu de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, reprezintă, fără îndoială, o carte fundamentală pentru filologia românească, rodul unei cercetări îndelungate, obiective şi riguroase din punct de vedere ştiinţific. Domeniul abordat în lucrarea de faţă este unul predilect pentru autor. În 1995 apărea la Editura Universităţii din Iaşi lucrarea *Studii de lexicologie biblică*, căreia Academia Română îi acordă la scurt timp Premiul „Timotei Cipariu". *Studii de lexicologie biblică* reprezintă, de fapt, publicarea lucrării de doctorat a autorului, *Influenţa modelelor clasice asupra traducerilor româneşti din secolul al XVII-lea. Lexicul*, coordonată de prof. univ. dr. Vasile Arvinte.

În lucrarea *Lexicologie biblică românească*, Eugen Munteanu îşi propune să studieze rezultatele interferenţelor între limba română şi limbile clasice (greaca, slavona şi, parţial, latina) în domeniul lexical al traducerilor textelor religioase din secolul al XVII-lea, cu accent pe textele biblice. Analiza comparativă a primelor texte religioase din cultura română la nivel lexical pune în lumină ideea centrală a textului, şi anume, importanţa traducerilor pentru constituirea limbii române ca limbă de cultură. Lucrarea e structurată în şapte mari capitole, ultimele trei fiind dezvoltări ale unor publicaţii anterioare. Pe lângă concluzii şi o bibliografie impresionant de bogată şi valoroasă, cititorul mai poate citi rezumatul lucrării în limba franceză sau poate repera cu uşurinţă în textul propriu-zis anumite lexeme, folosind indicele de cuvinte, forme şi sintagme stabilit în diverse limbi. Şi pentru că Eugen Munteanu face parte din categoria celor-ce-văd-mai-departe, aflăm din postfaţă că textul biblic oferă celor interesaţi direcţii noi de cercetare printre care merită amintite necesitatea realizării unui corpus electronic a principalelor versiuni ale Bibliei, a unei concordanţe, a unui dicţionar şi a unei istorii a traducerii Bibliei în limba română. În felul acesta autorul se angajează practic, fără să o spună direct, la noi cercetări pe terenul textului sacru.

În capitolul introductiv sunt trasate obiectivele lucrării, este expusă metoda de cercetare şi avantajele pe care aceasta le oferă în analiza textuală a traducerilor din secolul al XVII-lea. De asemenea, este precizat rolul pe care îl au traducerile în constituirea variantei literare a limbii române, texte care păstrează urme ale bilingvismului cult, greco-român în special, dar şi slavon, materializate într-un număr foarte mare de calcuri lexicale, dar şi împrumuturi de sens. În capitolul al doilea al lucrării, *Observaţii filologice şi lingvistice asupra câtorva dintre textele cercetate*, autorul are în vedere în analiza sa trei texte importante ale culturii române: *Biblia de la Bucureşti* (1688) (BB), prima traducere integrală a textului sacru în limba română, *Parimiile preste an*, lucrare a lui Dosoftei, şi traducerea *Mărturisirii ortodoxe* a fraţilor Greceanu. Dintre numeroasele aspecte tratate în această secţiune amintim pe cele referitoare la obiectivele şi caracteristicile ediţiilor, şi în strânsă legătură cu acestea, problema filierei textuale, şi a traducerii textului biblic (dificultăţile de traducere, cauzele şi modul de producere a aşa-ziselor *loca obscura*, gradul de literalitate şi de fidelitate faţă de textul sursă etc.). Modul acesta de abordare a problematicii avute în vedere îi permite autorului să facă anumite incursiuni în biografiile câtorva dintre autorii traducerilor. În felul acesta, textul oferă cititorului, pe lângă informaţiile indispensabile înţelegerii corecte a contextului istoric în care au apărut primele ediţii biblice în limba română, şi o lectură fluidă şi captivantă, accesibilă chiar şi publicului neofit. Printre numeroasele observaţii şi concluzii la care ajunge autorul trebuie semnalată aceea potrivit căreia vocabularul intelectual primar al limbii române literare s-a constituit pe baza traducerii textului biblic. Merită aduse în atenţie şi secţiunile dedicate lui Dosoftei şi fraţilor Greceanu, atât pentru informaţiile preţioase de natură istorico-enciclopedică, dar mai ales pentru cele de natură filologică. Problema creativităţii lexicale la Dosoftei (*fiinţă, nefiinţă, fire, nefiind, nemilă, neştiinţă* etc.) sau rolul major al traducerii *Mărturisirii ortodoxe* a fraţilor Greceanu în constituirea terminologiei teologice a stilului bisericesc al limbii române literare sunt doar câteva aspecte cheie ale lucrării.

BDD-R52 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:02:14 UTC)

Capitolul al treilea, *Abordare textuală sincronică a structurilor lexicale*, structurat în două mari secțiuni, prima referitoare la câmpul semantic al noțiunilor din sfera cunoaşterii în BB, abordare comparativă cu textul original grecesc al traducerii, a doua o descriere minuțioasă a tipurilor de calcuri în acelaşi text, dar şi în manuscrisele care au stat la baza alcătuirii lui (Ms. 45 şi Ms. 4389), are ca obiectiv sublinierea încă o dată a însemnătății traducerilor textelor religioase în procesul de modernizare a limbii române literare. Se arată cum au fost lexicalizate, prin calc lingvistic, concepte care nu aveau desemnări în uzul epocii, sau cum principiul literalității adoptat în traducere a determinat, în plan lexical, îmbogățirea semantică, după model grecesc, a lexemelor existente în uz. Dacă în capitolul al treilea abordarea structurilor lexicale s-a realizat din perspectivă sincronică, în capitolul al patrulea, *Abordare textuală diacronică: lexicalizarea în limba română literară a câtorva concepte de sorginte biblică*, autorul analizează din perspectivă istorică problema lexicalizării în limba română a patru concepte biblice („conştiință", „aproapele", „pronia", dar şi gr. „ἐπιούσιος" din sintagma neotestamentară ἄρτος ἐπιούσιος), dintre care ultimul beneficiază de o analiză pertinentă şi fascinantă, care depăşeşte cadrul limbii române. Trei sunt aspectele în jurul cărora se construieşte analiza conceptului „ἐπιούσιος", mai întâi problematica opțiunilor de interpretare, pe urmă cea a lexicalizării conceptului în principalele limbi europene (greacă, engleză, germană, franceză, italiană, spaniolă, maghiară, limbile slave moderne) şi, în final, analiza conceptului în tradiția biblică românească. Autorul ilustrează astfel dinamica sistemului semantic în procesul de desăvârşire a limbii române, exemplificând permanent şi cu argumente convingătoare numeroase diferențieri lexematice.

Următoarele trei capitole (*Semnificații ale unei vechi polemici: Andrei Şaguna împotriva lui Ion Heliade-Rădulescu şi traducerea Bibliei în limba română*, *Inconsecvență ortografică cu motivație confesională: I(i)sus H(Ch)ristos*, *Informații şi interpretări eronate privitoare la tradiția biblică românească*) sunt dedicate, la prima vedere, unor aspecte mai mult de ordin cultural. Problema filologică a lucrării nu este însă neglijată, ba dimpotrivă. Astfel, polemica dintre Andrei Şaguna şi Ion Heliade-Rădulescu, plină de vervă pamfletară pe tema traducerii Bibliei în limba română, este supusă unei analize critice pertinente şi obiective, ce scoate la lumină concepțiile diametral opuse ale celor două „tabere" implicate: cea tradiționalistă, susținută cu înverşunare de Mitropolitul Andrei Şaguna, care de altfel s-a şi impus în stilul biblic românesc, după cum susține autorul, şi cea inovatoare în chestiuni de grafie şi de normare a românei literare, ilustrată de traducerea lui Ion Heliade-Rădulescu. În capitolul dedicat teonimului hristic *I(i)sus H(Ch)ristos*, autorul supune analizei diverse ortografii, pe care le explică pornind de la mai multe criterii (fonetic, etimologic, criteriul tradiției şi criteriul simbolic). Deşi stabilirea unei ortografii unice nu i se pare uşor de realizat, având în vedere faptul că în joc sunt implicate atât interese filologice, dar mai ales confesionale, autorul conchide, pe baza criteriilor menționate, că numai ortografiile *Isus Cristos* şi *Iisus Hristos* ar trebui avute în vedere într-o dezbatere academică în urma căreia să se ajungă la un eventual consens. Ultimul capitol al lucrării are un caracter critic justificat şi argumentat la adresa articolelor apărute în *Dicționarul general al literaturii române* (2004) referitoare la textul *Bibliei de la Blaj* (1795). Informațiile eronate sau incomplete din cele două articole semnate de Camil Mureşan şi Răzvan Voncu sunt prezentate în mod obiectiv şi elegant, aşa cum ne-a obişnuit autorul pe parcursul celor peste 600 de pagini de carte.

Prin problematica tratată, prin seriozitatea abordării, dar şi a modului de a scrie şi a concepe textul, lucrarea profesorului Eugen Munteanu nu poate lipsi din biblioteca celor preocupați de studii de istoria limbii române sau de traductologie şi nu numai. *Lexicologie biblică românească* este o carte care merită citită.

Silvia Nicoleta Baltă,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
România

BDD-R52 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:02:14 UTC)